

PRAVDA NEBO LEŽ?

**Soubor lekcí a aktivit pro budování kritického myšlení
k ochraně klimatu**

Spolufinancováno
Evropskou unií

Tento soubor lekcí a aktivit byl vytvořen v rámci projektu **DEXPO Kritickým myšlením k ochraně klimatu** spolufinancovaným Evropskou unií (smlouva č. 2021-1-HU01-KA220-ADU-000027054).

2024 © Partneři projektu Dexpo: Anthropolis, Humanitas, ARPOK, Mapa das Ideias

Autoři: Petra Albrechtová, David Bán, Catarina Gomes, Ozten Kivilcim, Ivo Oosterbeek, Alma Rogina

CC BY: Tato licence umožňuje opakované použití, šíření, remixování, adaptaci a další využití materiálu v jakémkoli médiu nebo formátu, pokud jsou uvedeni její autoři. Licence umožňuje komerční využití.

**Spolufinancováno
Evropskou unií**

Financováno Evropskou unií. Vyjádřené názory a stanoviska jsou však pouze názory a stanoviska autorů a nemusí nutně odrážet názory a stanoviska Evropské unie nebo Evropské výkonné agentury pro vzdělávání a kulturu (European Education and

Culture Executive Agency - EACEA). Evropská unie ani Agentura EACEA za ně nenesou odpovědnost.

PRAVDA NEBO LEŽ? - Soubor lekcí a aktivit pro budování kritického myšlení k ochraně klimatu

Obsah

Úvod.....	4
Použité symboly	5
Seznam doporučených zdrojů.....	5
Lekce 1: Klima a ozbrojený konflikt.....	1
Lekce 2: Co je za tímto videem?.....	4
Lekce 3: Nebezpečí jednoho příběhu	7
Lekce 4: Co se děje na obrázku?	10
Aktivita 5: Kruh	12
Lekce 6: Jak zní klimatická změna	15
Lekce 7: Síla příběhu	19
Aktivita 8: Eco bingo – vyhraďte pro planetu	22
Lekce 9: Klimatická fikce (cli-fi)	25
Lekce 10: Tichá pošta – komunikace ve věku dezinformací.....	29

Úvod

Tento soubor lekcí a aktivit lze využít při práci s tématy **změny klimatu** a **mediální gramotnosti** ve formálním i neformálním vzdělávání. Jedná se o třetí výsledek projektu **DEXPO – kritickým myšlením k ochraně klimatu**, který navazuje na Lekce do výuky 1–4 (**Filosofie pro komunity** , **Vizuální gramotnost** , **Očima druhých** , **Příčiny a důsledky**) , a zejména doplňuje online kurz **Kritickým myšlením k ochraně klimatu** .

Tyto lekce/aktivity nejsou určeny jako úvod do tématu změny klimatu, ale vyžadují u žáků i vyučujících základní až středně pokročilou úroveň znalostí týkajících se změny klimatu a souvisejících otázek. Pro zopakování základních faktů o daném tématu je pro vyučující k dispozici řada online kurzů a dalších materiálů (několik zdrojů k získání základních informací o klimatické změně či na metodiky a lekce, které je možné využít ve výuce je uvedeno v **Seznamu doporučených zdrojů**).

Struktura

Soubor lekcí a aktivit obsahuje **10 praktických lekcí/aktivit** navržených nebo upravených speciálně tak, aby sloužily hlavnímu cíli projektu: zajistit, aby kritické myšlení a mediální gramotnost byly součástí vzdělávání o změně klimatu.

Cílem aktivit je:

- Podporovat kritickou analýzu mediálních sdělení týkajících se změny klimatu.
- Podpořit informovanou diskuse a debaty o otázkách životního prostředí.
- Podpořit hlubší porozumění etickým a filozofickým aspektům změny klimatu.
- Rozvíjet schopnost studentů interpretovat a vytvářet vizuální média.
- Posilovat empatii a globální povědomí prostřednictvím různých perspektiv.
- Objasnit složité příčiny a důsledky změny klimatu.

Tipy pro začleňování aktivit podporujících kritické myšlení do výuky

Při začleňování kritického myšlení do výuky je nezbytné vytvořit bezpečné prostředí, ve kterém lze o problémech svobodně diskutovat, ale v němž se také uznává, že svoboda projevu musí být omezena hodnotami lidských práv. Důležité je podporovat respekt k různým názorům a pohledům na věc.

V ideálním případě učitelé věnují čas budování vztahů a stanovení základních pravidel, jak budou společně komunikovat a pracovat. Je vhodné, aby tato pravidla spoluvytvářeli sami žáci.

Učitelé by měli být součástí skupiny a všichni žáci by měli být vnímáni jako stejně důležití. Tento seznam pravidel lze sepsat a vyvěsit někde v místnosti, kde ho všichni dobře uvidí. To umožní vytvořit respektující, pečující a spolupracující prostředí.

Možné příklady pravidel:

- *Umožněte každému vyjádřit svůj názor.*
- *Naslouchejte řečníkovi.*
- *Přemýšlejte o tom, co je řečeno, a reagujte na to.*
- *Reagujte na předložené názory, nikoliv na toho, kdo je předkládá.*
- *Uvedte důvody (nesouhlasím, nebo souhlasím s tímto názorem, protože...).*

- *Chovejte se k příspěvku každého s respektem.*
- *Vyjadřujte se k věci, ne k osobě.*

Při práci se žáky doporučujeme využívat přístupy nenásilné komunikace (více viz [Nenasilný podcast](#) 🎧 či web [Nenasilná komunikace](#) 🌐).

Role učitele a doporučení

Učitel je součástí skupiny, nicméně měl by zastávat neutrální postoj. To je ovšem velmi těžké, protože nás může prozradit vše od tónu hlasu, volby slov až po řeč těla, a to zejména pokud máme na dané téma vyhraněný názor.

Téma změny klimatu je velmi náročné a je vhodné jej tak komunikovat žákům. Žáci budou potřebovat podporu a prostor. Dejte jim čas na zamyšlení a zformulování odpovědi a vyjádřete, že je v pořádku, když si nejsou jistí nebo v průběhu lekce/času změni svůj názor. Při volbě přístupů buďte flexibilní a vysvětlete, proč se v daném případě používá určitá metoda.

Po každé aktivitě, zejména pokud není použita jako celá lekce, by měla následovat reflexe toho, jak ovlivnila emoce žáků, jejich hodnoty apod.

Vzhledem k tomu, že se všechny aktivity týkají tématu změny klimatu, doporučujeme být připraveni na případné projevy klimatického žalu. Existuje celá řada zdrojů, které vám s tím mohou pomoci, např.:

- **Environmentální žal a ekologická úzkost** 🌐 VOŠTOVÁ, Zdeňka.
- **Jak pracovat s emocemi dětí při výuce o změně klimatu** 🌐 Člověk v tísni.
- **Jak pracovat s environmentálním neboli klimatickým žalem?** 🌐 delamcomuzu z.s.
- **Sedm jednoduchých cvičení Všímavosti** 🌐 CZECH NEWS CENTER a.s.

Použité symboly

🕒 Doba trvání	👤 Počet žáků	📅 Věk žáků
🌐 Webová stránka nebo blog	📄 Doplnující informace a kontext	📖 Kniha nebo další dokumenty
🖼️ Obrázek	🔊 Audio	📺 Video

Seznam doporučených zdrojů

Základní informace o klimatické změně a dezinformacích

- web **Fakta o klimatu** 🌐. Otevřená data o klimatu.
- **Atlas klimatické změny** 📖. Lipka.
- **Animace a grafy o změně klimatu** 🌐. Veronica, ekologický institut.
- web **Klimatická změna** 🌐. Czech Globe.
- Daniš a kol. (2021). **Klima se mění – a co my?** 📖 MŽP ČR.

- web **Intersucho** 🌐. Czech Globe.
- **Klimatická změna, základní informace** 🌐. ČHMU.
- **Globální oteplování** 🌐. Meteo centrum.
- **Příspěvek Pracovní skupiny I (WGI) k Šesté hodnotící zprávě Mezivládniho panelu pro změnu klimatu** (IPCC) 📖 (2021). IPCC.
- Hollan, J. a Gaillyová, Y. (2020). **Ochrana klimatu** 📖. Veronica, ekologický institut.
- Presl, D. (2021). **Změna klimatu a dezinformace v českém informačním prostoru** 📖. AMO.cz.
- **Vizuální gramotnost** 🌐. Učitel21.cz.

Online kurzy

- Kurz **Klimatická změna** 🌐. Člověk v tísni.
- **Klima kurz** 🌐. Tereza, vzdělávací centrum.

Lekce, metodiky a materiály do výuky

- **Klimatické změny. Metodika pro učitele a přílohy** 📖. Sdružení Tereza, Ekoškola.
- web **Učím o klimatu. Lekce** 🌐. Člověk v tísni.
- **Projektovou výukou ke klimatickému vzdělávání. Teorie a příklady ze školní praxe** 📖. Člověk v tísni.
- Rubrika **Změny klimatu** 🌐. Deník Referendum.
- **Člověk a mění se planeta** 🌐. Člověk v tísni.
- **Kalkulačka uhlíkové stopy** 🌐. Uhlikovastopa.cz.
- **Fakta a mýty o klimatu. Podívejte se na debatu!** 🗣️. Člověk v tísni.
- **Adaptterra Awards Hledá nejlepší příklady adaptací na změnu klimatu** 🌐. Nadace Partnerství.
- Lekce **Hoax má krátké nohy** 📖. Lide v pohybu. cz
- Lekce **Zpovídání fotografií** 📖. Lide v pohybu.cz.
- **Metodika workshopu „Práce s informací“** 📖. Člověk v tísni.
- **Česko chrání klima aneb příklady dobré praxe** 📺. Youtube.
- **Pravda na internetu: Jsou tam i lži!** 🗣️. Speaker.com.
- Lekce **Příčiny a důsledky změny klimatu** 📖. Get up and goals.
- Lekce **Uhlíková stopa** 📖. Get up and Goals.
- Lekce **Změna klimatu – je to všechno jenom hra?** 📖. Get up and Goals.
- Lekce **Za vším hledej emise** 📖. Get up and Goals.
- **NEZkreslená věda** – výuková videa 📺. Akademie věd ČR.

Lekce 1: Klima a ozbrojený konflikt

🕒 45 minut

👤 8-28 žáků

📅 17 let a více

Anotace

Tato lekce je zaměřena na souvislost mezi ozbrojenými konflikty a klimatickou změnou. Žák se zamyslí nad svojí dosavadní znalostí této problematiky a pomocí práce s textem ji případně doplní. Pro zaznamenání znalostí před přečtením textu a po něm slouží tabulka tvrzení.

Cíl

- Žák hledá souvislosti mezi klimatickou změnou a ozbrojeným konfliktem.

Cíle udržitelného rozvoje

Průřezová témata

- Environmentální výchova
- Kulturní povědomí a vyjadřování
- Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech

Předměty

- Základy společenských věd
- Zeměpis

Pomůcky

- ✓ psací potřeby, papír
- ✓ příloha 1.1, příloha 1.2

Předpoklady

Základy příčin a důsledků klimatické změny, základní povědomí o současném dění v oblasti Palestiny a Izraele.

Metodická poznámka

Během lekce mohou zaznít názory na geopolitickou situaci Izraele, Palestiny, na činnost teroristických organizací a podobně. Zdůrazněte, že cílem lekce je hledání vztahu mezi klimatickou změnou a ozbrojeným konfliktem, nikoliv geopolitická analýza konfliktu. V případě zájmu je možné se těmito otázkami zabývat v rámci jiných vyučovacích hodin.

Postup

Evokace

🕒 10 – 15 minut

Zeptáme se žáků, zda spolu může souviset změna klimatu a ozbrojené konflikty. Vyzveme je, aby se podle svého názoru seřadili na pomyslnou osu, kde na jednom konci budou ti, kteří si myslí, že Ano, a na druhém konci ti, kteří jsou přesvědčení, že Ne (je možné se postavit i kdekoliv mezi jasným Ano, Ne).

Poté, co se všichni zařadí na osu, můžeme se jich dále ptát, proč si myslí, že ano či ne? Zda o nějakém konkrétním případě slyšeli, odkud čerpali informace, apod.

Uvědomění

🕒 20 minut

Každému žákovi rozdáme tabulku tvrzení (**příloha 1.1**) obsahující výroky zaměřené na vztah mezi ozbrojeným konfliktem v Palestině a změnou klimatu. Žáci si tvrzení přečtou a zkusí sami odpovědět, zda je podle nich pravdivé, či ne (do sloupečku „před četbou“ zaznačí buď „fajfku“ (souhlasím), nebo křížek (nesouhlasím)). Poté rozdáme žákům text z **přílohy 1.2** a vyzveme je, aby si ho přečetli. Po přečtení si žáci znovu projdou jednotlivá tvrzení a do sloupečku „po četbě“ buď doplní své původní odpovědi, nebo si je potvrdí. Do sloupečku „Poznámka“ mohou žáci zapisovat své argumenty podporující jejich rozhodnutí, případně vyjádřit myšlenkové pochody či emoce, které to v nich vyvolalo.

Tabulka tvrzení (Ano/Ne)

Metoda pro práci s textem, která rozvíjí schopnost práce s informacemi a argumentace. Samotná metoda zahrnuje všechny fáze E – U – R.

Popis

- Rozdáme žákům tabulku Ano – Ne s tvrzeními, která souvisí s použitým textem.
- Žáci mají za úkol si přečíst tvrzení v tabulce a rozhodnout, zda jsou pravdivá, či nikoliv. Svůj názor doplní do tabulky do sloupce „Před čtením“.
- Rozdáme žákům text a vyzveme je, aby si jej přečetli. V textu se snaží najít informace k tvrzením v tabulce – mohou být přímo zmíněné, či je nutné je domýšlet na základě kontextu. Do sloupce „Po čtení“ poté zapíšou, zda jsou tvrzení pravdivá, či nikoliv. Do sloupce „Poznámka“ mohou zaznamenat své myšlenky, argumenty či slova, která jim sloužila jako vodítka.
- Společně procházíme jednotlivé výroky a žáci hledají pro své odpovědi důkazy v textu a diskutují o nich.

(Kyncl, 2013, Svět gramotnosti, 2018)

Reflexe

🕒 15 minut

Vyzveme žáky, aby na papír metodou volného psaní doplnili nedokončenou větu, která je uvedena v **příloze 1.1** pod tabulkou tvrzení:

„Vztah mezi ozbrojenými konflikty a klimatickou změnou je ...“

Volné psaní

Volné psaní je jedna z brainstormingových nebo reflexních metod, která dovoluje psát na papír vše, co nás k určitému tématu/námětu právě napadá, aniž bychom své psaní podřizovali nějakým formálním (stylistickým či pravopisným) požadavkům. Volné psaní nám pomáhá objevit v sobě nečekané nápady, myšlenky a souvislosti.

Pravidla volného psaní:

- Po celou stanovenou dobu pište vše, co vás k danému tématu napadne.
- Pište souvislý text, nejen jednotlivá slova nebo body.
- Nevracejte se k tomu, co jste napsali, neopravujte a nevylepšujte to.
- Pokračujte v psaní, i když vás nic nenapadá, zapisujte si pomocné věty („Teď mě nic nenapadá...“), ale snažte se vracet k tématu.
- Nedovolte, aby vás pravopis brzdil v nápadech.

(Rutová, 2022)

Diskutujeme s žáky na základě tabulky tvrzení. Doporučujeme pokládat následující otázky:

- „Na které výroky jste reagovali správně, resp. jste si čtením textu potvrdili jejich správnost/ nesprávnost?“
- „U kterých výroků jste se mylili?“
- „Stalo se vám u nějakého výroku, že jste si ani po přečtení textu nebyli jisti jeho správností? Proč?“
- „Jaké další otázky jste si během práce s tabulkou kladli?“

Zdroje:

7 čtenářských technik, které stojí za to vyzkoušet – díl 2. Svět gramotnosti. [online]. 12. 8. 2018 [cit. 6. 3. 2024]. Dostupné na: <https://www.svetgramotnosti.cz/Clanek/60/7-ctenarskych-technik-ktere-stoji-za-to-vyzkouset-dil-2> 🌐

KYNCL, Libor. Ano-Ne. liborkyncl.estranky.cz [online]. 7. 4. 2013. [cit. 26. 5. 2023]. Dostupné na: <https://liborkyncl.estranky.cz/clanky/metody-rwct/ano---ne.html> 🌐

RUTOVÁ, Nina. Volné psaní. Člověk v tísní [online]. 6. 11. 2022 [cit. 2023-05-26]. Dostupné na: <https://www.clovekvtsni.cz/media/publications/1751/file/voln--psan-.pdf> 🌐

Lekce 2: Co je za tímto videem?

🕒 45 minut

👤 8-28 žáků

📅 10 let a více (dle použitého videa)

Anotace

Žáci prostřednictvím metody „literární kroužky“ kriticky přemýšlí nad sdělením videa, hledají jeho hlubší význam a diskutují nad tématem, které představuje.

Cíl

- Žák porovná nebo posoudí významy mediálního sdělení z různého úhlu pohledu a rolí.

Cíle udržitelného rozvoje

Průřezová témata

- Osobnostní a sociální výchova
- Mediální výchova
- Multikulturní výchova
- Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech

Předměty

- Základy společenských věd
- Občanská výchova

Pomůcky

- ✓ psací potřeby, papír
- ✓ notebook, audiovizuální technika s připojením k internetu
- ✓ příloha 2.1, příloha 2.2

Varianty

Před samotnou realizací vybereme jedno ze dvou videí:

1. Video o **Domácím hrochovi** 📺 (délka 1:02 minut, anglicky s anglickými titulky) – je vhodné pro mladší žáky, místo čtení titulků je možné žákům před zhlédnutím videa přečíst text o „Hrochu domácím“ z přílohy 2.2. Záměrem tohoto krátkého videa je učít žáky tomu, aby kriticky přemýšleli nad tím, co vidí v televizní reklamě, a aby si kladli otázky.
2. Video **Afrika pomáhá Norsku** 📺 (délka 3:44 minut, anglicky s anglickými titulky) – je vhodné pro starší žáky a věnuje se problematice jednostranných a příliš zjednodušených obrazů zemí a lidí globálního Jihu, která udržují stereotypní vnímání těchto zemí ze strany Západu a posilují takzvané „myšlení bílých spasitelů“.

Postup

Brainstorming

🕒 5 minut

Než začneme pracovat s videem, otevřeme krátkou diskuzí/brainstormingem. Otázky přizpůsobíme tématu předem vybraného videa, můžeme např. začít otázkou:

- *Jak si představujete hrocha domácího? (varianta 1)*
- *S jakým problémem potřebuje Norsko pomoci? (varianta 2)*

Literární kroužky

🕒 30 minut

Vyzveme žáky, aby se rozdělili do skupin po 4, případně můžeme zvolit nějaký způsob náhodného rozdělení (losem, rozpočítáním apod.).

Sdělíme žákům, že budeme pracovat pomocí metody „literární kroužky“ (můžeme ji krátce popsat).

Literární kroužky

Jedná se o strukturovanou diskuzi nad přečteným textem či zhlédnutým videem. Zvolený text/video může být narativní (beletrie) či naučný, je však vhodné při jeho výběru dbát na to, aby byl nejen informativní, ale aby žáky také zaujal. Tato metoda umožňuje pracovat i s rozsáhlými texty, které mohou žáci zpracovávat doma po dobu několika týdnů.

Žáci s textem/videem pracují na základě přidělených rolí a poté samostatně diskutují o tom, co se z textu či videa dozvěděli. Protože každý žák v kroužku plní jinou roli, mohou při následném sdílení vést ve skupině podnětnou a mnohovrstevnatou diskuzi o textu.

Metodu lze uplatnit v rámci celé třídy nebo v menších skupinkách (Votápková, n.d., Čapek, 2015, Steel, 2007).

Podrobný popis metody je dostupný např. [zde](#).

Představíme žákům jednotlivé charakteristiky rolí tak, aby je žáci měli po celou dobu na očích. Můžeme je napsat na tabuli nebo rozdat vytištěné z [přílohy 2.1](#) ⓘ.

Vyzveme žáky, aby si ve svých skupinách vybrali 4 role, které by chtěli zastávat, a rozdělili si je mezi sebou. Pokud se žáci mezi sebou nedohodnou, můžeme určit jednoho žáka z každé skupiny, jehož úkolem bude role rozdělit.

Hledač citací	Vyhledává v textu několik vět/tvrzení/pasáží, které považuje za důležité. Sdílí je ve své skupině a svůj výběr zdůvodní.
Badatel	Zjišťuje informace o tématech, která se k textu/video vážou. Může je vyhledávat sám (v případě starších žáků), případně jsou předem daná učitelem (mladší žáci).
Vykladač postav	Zamýšlí se nad postavami z textu/video a diskutuje o nich s ostatními.
Stopař/stopkař	Sleduje pohyb postav z textu/video. A/nebo sleduje čas vymezený na práci.

ⓘ Můžete role také vymyslet společně s žáky před zahájením práce. Všechny role lze přizpůsobit věku žáků, výukovému cíli a dalším okolnostem, záleží jen na vás.

Hledač slov	Vyhledává v textu/videu zajímavá, nejasná, důležitá či nová slova, která zapisuje a diskutuje o nich s ostatními.
Ilustrátor	Kreslí obrázky důležitých postav/klíčových slov/tématu. Může si vybrat jen některou jeho část. Je možné také text/video zpracovat do pojmové mapy.
Spojovatel	Hledá spojitost mezi textem/videem a světem, ve kterém žijeme nebo ve kterém žili naši předci.
Tazatel	Sestavuje seznam otázek pro spolužáky, které se k textu/videu vztahují. Otázky mohou být určené pro jednotlivé skupiny či celou třídu.
Dohlížitel	Pomáhá ostatním zhostit se dobře úkolu v rámci skupiny – dohlíží na to, aby se drželi tématu, hovořili jeden po druhém, živě spolupracovali a nepřekročili stanovené hranice.
Zpravodaj	Na konci diskuze podá učiteli nebo celé třídě zprávu o tom, jak diskuze proběhla. U starších žáků může přidat shrnutí, zhodnocení.

Pustíme žákům vybrané video. Během 10 minut zpracovává každý žák informace z pohledu své role.

Poté žáci dalších 10 minut diskutují ve skupině: jeden po druhém sdělují svoje myšlenky k videu z pohledu své role. Na závěr společně shrnou video a jeho hlavní myšlenky.

Sdílení

 10 minut

Každá skupina se podělí o svoje závěry s ostatními. Ti poté na tyto závěry reagují. Diskuzi můžeme podpořit návodnými otázkami, např.:

- *Kdybyste měli shrnout video ze svého pohledu a z pohledu role, kterou jste měli, případně role někoho jiného, lišila by se tato shrnutí nějak? Pokud ano, jak? Na čem tedy záleží?*

Zdroje:

CONCERNED CHILDREN'S ADVERTISERS. *House Hippos*. Youtube [online]. 11. 8. 2006. [cit. 7. 10. 2023]. Dostupné na: <https://www.youtube.com/watch?v=NBfi8OEz0rA>

SAIH Norway. *Africa For Norway - New charity single out now!* Youtube [Online]. 16. 11. 2012. [cit. 01-10-2023]. Dostupné na: <https://www.youtube.com/watch?v=oJLqyxm96k>

STEEL, Jeannie, L. *Čtením a psaním ke kritickému myšlení. Příručka VII, Dílna čtení: vychováváme přemýšlivé čtenáře*. Praha: Kritické myšlení, 2007.

VOTÁPKOVÁ, Nela. *Metoda literární kroužek*. veskole.cz. [online]. n. d. [6. 3. 2018]. Dostupné na: <https://www.veskole.cz/clanky/metoda-literarni-krouzek>

ČAPEK, Robert. *Moderní didaktika: Lexikon výukových a hodnotících metod*. Praha: Grada Publishing, 2015. ISBN 978-80-247-3450-7

Lekce 3: Nebezpečí jednoho příběhu

🕒 45 minut

👤 8-28 žáků

📅 12 let a více

Anotace

Žáci se seznámí s tím, jak naslouchání pouze jedné straně či jednomu příběhu může negativně ovlivnit naše chápání světa. Na základě vyprávění Chimamandy Ngozi Adichii se dozví, že média a literatura dostupná široké veřejnosti často vyprávějí pouze jeden příběh a takové jednostranné příběhy mohou vést k utlačování některé skupiny lidí na základě předsudků. Žáci pracují pomocí metody „poslední slovo patří mně“.

Cíl

- Žáci formulují a sdílí vlastní názor, pozorně a s respektem naslouchají jeden druhému a argumentují s respektem k názoru druhých.

Cíle udržitelného rozvoje

Průřezová témata

- Osobnostní a sociální výchova
- Mediální výchova
- Multikulturní výchova
- Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech

Předměty

- Základy společenských věd
- Zeměpis

Pomůcky

- ✓ psací potřeby, papír,
- ✓ notebook, audiovizuální technika s připojením k internetu

Postup

Video Nebezpečí jednoho příběhu

🕒 5 minut

Pustíme video **Nebezpečí jednoho příběhu** 📺 (délka 18:33 minut, anglicky s českými titulky).

Požádáme žáky, aby video pečlivě sledovali a vybrali jednu nebo dvě pasáže/myšlenky, které se jim zdají zvláště zajímavé. Pasáže/myšlenky si zapíší na papír a ke každé z nich si poznamenají svůj komentář či své vysvětlení, proč je pasáž/myšlenka zaujala. Můžeme také pracovat přímo metodou dvojitého zápisníku.

Dvojitého zápisník

Slouží k zaznamenání podstatných myšlenek, žáci mají možnost se vyjádřit k textu a přidat vlastní myšlenky.

Žáci si nejprve rozdělí list papíru na dva sloupce, poté přečtou text nebo zhlédnou video. Podle svého uvážení žáci vyberou věty/myšlenky, které je zaujaly, zapíší je na připravený papír a přidají k nim vlastní reakce nebo komentáře.

(Kyncl, 2013)

Dvojitého zápisník	
Citát z textu, videa,...	Komentář/myšlenka ...
<ul style="list-style-type: none">• konkrétní pasáž z textu• zajímavá jazyková formulace• citát• klíčová událost• faktický údaj• hlavní myšlenka• problém	<ul style="list-style-type: none">• reakce na výrok• teorie nebo hypotéza• srovnání• vysvětlení• diskuze o významu• předpokládané možné reakce na text

Poslední slovo patří mě

🕒 30 minut

Pro tuto fázi je vhodné, aby žáci seděli v kruhu a mohli tak na sebe všichni vidět.

Vyzveme žáky, aby některý z nich přečetl svou pasáž, případně někoho vyvoláme. Ostatní žáci mají za úkol odhadnout, proč si jejich spolužák vybral právě tuto pasáž, a snaží se nalézt co nejpravděpodobnější důvod.

Před zahájením samotného doptávání je vhodné stanovit pravidla, viz body níže. ⓘ

- Při doptávání žáci nehovoří k celé třídě, ale jen k tomu, kdo tuto myšlenku vybral. Např. „*Pavle, já si myslím, že sis tuto pasáž vybral proto, že...*“ A ne: „*Já si myslím, že Pavel si to vybral proto, že...*“
- Nikdy žádný výběr ani komentář nesmí zesměšňovat.
- Žáci neříkají, co si o myšlence myslí oni, ale hledají důvody, pro které si ji mohl vybrat jejich spolužák.
- Žáci vždy svůj názor zdůvodní, mohou reagovat na sebe navzájem a vyjadřovat souhlas či nesouhlas s názorem předchozím: „*Petře, myslím, že sis tuto pasáž vybral proto, že se v něm píše o akváriu a ty sám by sis akvárium přál.*“ Jiný žáky tomu naopak oponuje: „*Ne, jak znám Petra, myslím, že na akváriu ho zaujala právě ta zmínka o tom, jak je vytvořeno.*“
- Žák, který přečetl vybranou myšlenku, sám vyvolává ty, kteří se hlásí o slovo,

ⓘ Je vhodné, aby na výběru pravidel spolupracovali žáci. Můžeme žákům pravidla představit a u každého se jich zeptat, proč je dobré právě toto pravidlo dodržovat.

aby odhadli jeho důvody, sám nijak (mimikou, slovně) nedává najevo, zda se trefili.

Diskuzi uzavřeme tak, že požádáme žáka, který vybíral myšlenku, aby přečetl ostatním své poznámky (komentář), které si připravil, čímž tuto část diskuze ukončí. Poslední slovo tak patří opět tomu, kdo četl pasáž/myšlenku.

Poté můžeme vyvolat dalšího žáka, aby ostatním přečetl, co zaujalo jej/ji, a celý proces se opakuje.

Reflexe

🕒 10 minut

Hodinu uzavřeme krátkou reflexí, např. pokládáním následujících otázek:

- *Co tě zaujalo z výběru tvých spolužáků?*
- *Která pravidla diskuze ti dělala problémy? Proč?*
- *Která pravidla diskuze ti připadají užitečná a proč?*
- *Uvědomil sis něco důležitého při práci s touto metodou? Co to bylo?*
- *Jak se vám vymýšlel komentář k pasáži, kterou jste si vybrali? Bylo to pro vás lehké, nebo těžké? Proč?*

Zdroje:

ADICHIE, Chimamanda Ngozi. *The danger of a single story*. TEDTalks [online]. 2009 [cit. 9. 10. 2023]. Dostupné na:

https://www.ted.com/talks/chimamanda_ngozi_adichie_the_danger_of_a_single_story 📄

KYNCL, Libor. *Dvojité zápísník*. liborkyncl.estranky.cz [online]. 7. 4. 2013. [cit. 26. 5. 2023].

Dostupné na: <https://liborkyncl.estranky.cz/clanky/metody-rwct/dvojity--zapisnik.html> 🌐

POLÁKOVÁ, Irena. *Poslední slovo patří mně – Popis metody*. Učení bez učebnic [online]. n.d. [cit. 6. 2. 2024]. Dostupné na: <https://www.ucenibezucebnic.cz/index.php?id=2897> 🌐

RUTOVÁ, Nina. *Poslední slovo patří mně*. Člověk v tísní. [online]. n.d. [cit. 6. 2. 2024]. Dostupné na: <https://www.clovekvtsini.cz/media/publications/1753/file/posledn--slovo-pat--mn-.pdf> 🌐

Lekce 4: Co se děje na obrázku?

🕒 45 minut

👤 8-28 žáků

📅 12 let a více

Anotace

Žáci budují schopnost rozpoznat, zda je vybraný obrázek z reálného prostředí, nebo ne. Diskutují nad tím, co představuje a zda by mohl být použit k prezentaci zavádějících informací o změně klimatu.

Cíl

- Žáci vyjádří vlastními slovy význam obrázku a možnosti jeho zneužití k šíření dezinformací o klimatické změně.

Cíle udržitelného rozvoje

Průřezová témata

- Environmentální výchova
- Mediální výchova
- Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech

Předměty

- Základy společenských věd
- Zeměpis

Pomůcky

- ✓ psací potřeby, papír
- ✓ případně počítače/tablety, dataprojektor, plátno
- ✓ příloha 4.1, příloha 4.2

Postup

Představení obrázku

 5 minut

Vyzveme žáky, aby si pozorně prohlédli obrázek (**příloha 4.1** nebo **zde**) a přemýšleli o následujících otázkách:

- *Co se na fotografii děje? A co přesně na fotografii vás vede k tomu, že si to myslíte?*
- *Co dalšího na ní vidíte?*
- *Je podle vás fotografie z reálného prostředí, nebo je vytvořená uměle?*

 Pro hodiny angličtiny můžete využít plnou formu metody **What's going on in this picture** a pustit se do hry každý týden s jiným obrázkem, včetně interaktivního komentování obrázku spolu s dalšími žáky z celého světa.

Poslední slovo patří mě

 30 minut

Každý žák vytvoří krátký příspěvek shrnující, co si myslí, že se děje na obrázku. Příspěvky mohou být např. ve formě postu na sociálních sítích, komentáře pod článkem, ve kterém může být obrázek obsažen, apod. Žáci mohou příspěvky psát na papír (a poté vyvěsit na nástěnce ve třídě) či rovnou elektronicky (např. na e-nástěnku).

Žákům přečteme nebo rozdáme text k obrázku (**příloha 4.2**). Při čtení se soustředí na srovnání informací v textu s jejich prvotními odhady.

Vytvoříme skupiny po 3–5 žácích a vyzveme je, aby vymysleli, jak by bylo možné tento obrázek využít k zavádějícím informacím o klimatické změně (ale i dalších tématech).

 Techniky manipulace vědeckého poznání můžete najít např. v infografice **Detektor pseudovědy** .

Reflexe

 10 minut

Hodinu uzavřeme krátkou reflexí, např. pokládáním následujících otázek:

- *Co vás zaujalo z příspěvků vašich spolužáků?*
- *Jak se vám vymýšlelo, co se děje na obrázku? Bylo to pro vás lehké, nebo těžké? Proč?*
- *Uvědomili jste si něco důležitého při práci s touto metodou? Co to bylo? Jak by to mohlo být užitečné v reálném životě?*

Zdroj:

THE LEARNING NETWORK. *What's Going On in This Picture?* | Oct. 16, 2023. The New York Times [online]. 06. 02. 2022. [cit. 9. 10. 2023]. Dostupné na:

<https://www.nytimes.com/2023/10/08/learning/whats-going-on-in-this-picture-oct-16-2023.html>

Aktivita 5: Kruh

🕒 45 minut

👤 8-28 žáků

📅 12 let a více (dle zvolených otázek lze využít i pro žáky na 1. stupni ZŠ)

Anotace

Žáci v rámci metody kruh sdílení **i** diskutují o klimatické změně a možnostech, jak budovat lepší budoucnost.

Cíl

- Žáci rozvíjí schopnost respektující komunikace, aktivního naslouchání a schopnost sdílet své názory i pocity, které vyvolávají otázky ohledně změny klimatu.

Cíle udržitelného rozvoje

Dle zvoleného tématu/otázky k diskusi.

Průřezová témata

- Environmentální výchova
- Osobnostní a sociální výchova
- Multikulturní výchova
- Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech

Předměty

- Základy společenských věd
- Občanská výchova

Pomůcky

- ✓ „mluvící předmět“
- ✓ příloha 5.1

i Název metody „kruh sdílení“ je přeložen z originálního názvu „sharing circle.“ V českém prostředí existuje několik adaptovaných variant, které původně vychází z originální metody Původních obyvatel Severní Ameriky – jsou označovány např. termíny „poradní kruh“ (Weiss, 2016) či „komunitní kruh“ (Nováčková, 2005). Při podobných adaptacích však mnohdy dochází k nechtěné ztrátě důležitých aspektů, proto je v této aktivitě využita metoda ve své původní podobě.

Postup

Řekneme žákům, že dnes se společně pokusíme najít odpověď na vybranou otázku (tipy na otázky jsou uvedené níže a v **příloze 5.1**), a to prostřednictvím metody kruh sdílení. Tímto si také vyzkoušíme, jak po tisíce let diskutovali Původní obyvatelé Severní Ameriky.

Příklady otázek:

- *Nyní naše planeta čelí klimatické změně. Kdybyste měli možnost vrátit se v čase, co byste změnili, abychom se v takové situaci neocitli? A proč?*
- *Jak můžete přispět k tomu, aby byl tento svět lepším místem pro všechny živé i neživé bytosti?*
- *Jak by měl svět vypadat za 30 let?*

Vyzveme žáky, aby po jednom vstoupili do kruhu sdílení. Zahájíme tím, že přivítáme žáky v kruhu sdílení a projevíme respekt a poděkování Původním obyvatelům **i** Severní Ameriky za možnost využít tuto metodu, která jim po tisíce let pomáhala budovat silné a respektující komunity. (Přestože je tato část pro české prostředí neobvyklá, pro budování respektu a multikulturního soužití je velmi důležitá.)

Pokud s žáky absolvujeme kruh sdílení poprvé, můžeme jim ho krátce představit.

Kruh sdílení

Kruhy sdílení učí respektu, důvěře, rovnosti, otevřenosti, dialogu, schopnosti se rozhodovat a smyslu pro komunitu a obecné blaho. Kruh sdílení se řídí následujícími pravidly:

- V kruhu sdílení vždy hovoří pouze jeden žák, a to ten, který drží „mluvící předmět“. Ostatní mu uctivě a aktivně naslouchají, aniž by ho přerušovali nebo projevovali jakékoliv reakce.
- Mluvčí by měli respektovat čas ostatních a snažit se nezabírat příliš prostoru, nicméně jejich čas není žádným způsobem určen ani vynucován. Není však nutné, aby všichni žáci mluvili. Pokud se na to necítí nebo nemají k danému tématu co říci, mohou jen předat mluvící předmět žákovi, který sedí vedle.
- Nic, co bylo sděleno v rámci kruhu sdílení, nesmí být bez výslovného souhlasu ani žáky, ani učitelem šířeno dál. Co je řečeno v kruhu, zůstává v kruhu.

(TFSRJ, 2023)

Určíme předmět, který bude sloužit jako „mluvící předmět“, a předáme jej prvnímu žákovi, který tímto získává slovo. Když skončí, předá mluvící předmět žákovi, který sedí vedle něj. Postupně mluvící předmět projde po celém kruhu.

Když se mluvící předmět vrátí k prvnímu mluvčímu, dáme znovu příležitost promluvit těm žákům, kteří poprvé mluvit nechtěli – pro případ, že změnili názor.

Poté, co poslední žák domluví, si mluvící předmět převezmeme a kruh sdílení uzavřeme krátkým zamyšlením nad tématem a povzbudivými slovy pro žáky.

Teprve, když domluvíme a mluvící předmět odložíme, mohou žáci volně hovořit nebo kruh opustit. Žáci by měli kruh opouštět stejným způsobem, jakým do něj vstupovali: po jednom ve stejném směru, jakým probíhala řeč.

i Proč „Původní obyvatelé“ a ne třeba „Indiáni“? Termín „Indián“ s sebou nese velmi negativní konotaci a mnoho Původních obyvatel Severní Ameriky jej vnímá jako urážku. Termín „Původní obyvatelé“ (v angličtině „Indigenous Peoples“) je korektním označením generalizované skupiny obyvatel daného území, kdy není možné použít konkrétní jméno národa či kmene. Používá se pro Původní obyvatele celého světa. Velké písmeno na začátku je projevem respektu a uznání, že se jedná o svébytnou skupinu lidí (Alberta Teachers' Association, 2017, Amnesty International, 2023).

Zdroje:

TALKING FEATHERS FOR SHARING AND RESTORATIVE JUSTICE CIRCLES (TFSRJC). *Pass The Feather* [online]. © 2023. [cit. 8. 10. 2023]. Dostupné na: <https://passthefeather.ca/sharing-circles/?v=928568b84963> 🌐

ALBERTA TEACHERS' ASSOCIATION. *Stepping stones*. [online]. 2017. [cit. 10. 10. 2023]. Dostupné na: <https://empoweringthespirit.ca/wp-content/uploads/2017/03/Stepping-Stones-Terminology-PD-WT-16a.pdf> 🌐

AMNESTY INTERNATIONAL. *Indigenous Peoples. Overview*. [online]. © 2023. [cit. 10. 10. 2023]. Dostupné na: <https://www.amnesty.org/en/what-we-do/indigenous-peoples/> 🌐

NOVÁČKOVÁ, Jana. *Komunitní kruh*. NPI [online]. 13. 12. 2005. [cit. 10. 3. 2024]. Dostupné na: <https://clanky.rvp.cz/clanek/424/KOMUNITNI-KRUH.html> 🌐

WEISS, Tomáš. *Poradní kruh – stará technika, jak se slyšet a jak se spolu třeba i domluvit*. Kosmas [online]. 7.11.2016. [cit. 10. 3. 2024]. Dostupné na: <https://www.kosmas.cz/oko/recenze/75872/poradni-kruh-stara-technika-jak-se-slyset-a-jak-se-spolu-treba-i-domluvit/> 🌐

Lekce 6: Jak zní klimatická změna

🕒 2-5 výukových hodin (případně po dobu jednoho měsíce)

👤 15-22 žáků

📅 12 let a více

Anotace

Žáci budují své umělecké dovednosti a zároveň zvyšují povědomí o jednom z méně viditelných dopadů klimatické změny: o ztrátě zvuků v krajině v důsledku její degradace, ztráty biologické rozmanitosti a dopadů klimatické změny. Žáci vyhledají a sestaví sbírku zvuků, které tuto skutečnost představují a vytvoří tak výstavu pro své spolužáky, případně i širší veřejnost.

Cíle

- Žáci najdou vztah mezi dopady klimatické změny a zvuky v krajině, která nás obklopuje.
- Žáci vytvoří kategorizovanou sbírku zvuků související s klimatickou změnou, navrhnu jejich vztah a sdělení.

Cíle udržitelného rozvoje

Průřezová témata

- Environmentální výchova
- Mediální výchova
- Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech

Předměty

- Základy společenských věd
- Občanská výchova

Pomůcky

- ✓ psací potřeby, papír
- ✓ počítače/tablety s přístupem k internetu
- ✓ mobilní telefony a sluchátka
- ✓ ozvučovací zařízení pro školní učebnu/halu

Postup

Naslouchání zvukům ⓘ

🕒 10 minut

Vyzveme žáky, aby se soustředili na zvuky, které slyší kolem sebe – ve třídě, venku, v dálce. Diskutujeme o tom, co nám tyto zvuky říkají o světě kolem nás a proč bychom si jich měli všimnout?

- *Jaký dopad na přírodu i nás samotné může mít to, že nám nad hlavou každou půl hodinu burácí letadlo? Nebo pod okny nákladáky?*
- *Mohou nás zvuky kolem nás upozorňovat na nebezpečné změny v přírodě, tak jako třeba to, co vidíme?*
- *Jaké zvuky vydává zdravá krajina? A jaké ta nezdravá/degradovaná?*
- *Co znamená, když už neslyšíme sýčka nebo žábu? Jak se tím promění vztahy v krajině a krajina sama?*
- *Zní usychající les jinak než ten zdravý?*

Hledání zvuků

🕒 35 minut

Sdělíme žákům, že budeme tvořit výstavu zvuků spojených s klimatickou změnou.

Ukážeme příklady zvuků, které se vyskytují v každodenním životě (jak přírodních, tak těch antropogenních – např. od sílících zvuků průmyslových továren a místností s internetovými servery až po tlumené zvuky ledovců a včel). Ideálně zařadíme i zvuky, které byly běžné v době mládí vás, vyučujících (a které pro vás mají nějakou emocionální hodnotu), ale generace žáků jej již nezažívá, nebo zvuky, které jsou dnes běžné, ale v době mládí vyučujících se nevyskytovaly. Žákům také představíme několik online úložišť zvuků (několik příkladů je uvedeno v části Zdroje) a vysvětlíme, jak funguje licencování Creative Commons (CC licence používá např. i Canva, kde lze kromě obrázků najít i zvuky).

Creative Commons

Každý, kdo užije dílo v souladu s licencí Creative Commons, zároveň automaticky uzavírá s autorem smlouvu, která ho k užití díla opravňuje. Aniž by autora kdokoliv musel kontaktovat, vznikne tolik smluv, kolik je uživatelů.

CC licence jsou populární zejména z důvodu jejich mezinárodní srozumitelnosti. Ta část licenčních podmínek, která se týká možnosti využití díla, lze jednoduše vyjádřit pomocí grafických symbolů. Tyto symboly lze chápat jako licenční prvky, jejichž vzájemnou kombinací vzniká daný typ CC licence. Licenční prvky vyjadřují vůči autoru, který jejich prostřednictvím uživateli sděluje, v jakém rozmezí je oprávněn s dílem nakládat.

- Licence dovolují dílo šířit (i když za různých podmínek).
- Licence vyžadují, aby při šíření díla nebo jeho zpracování byly uvedeny údaje o díle (autor, název díla, URL, odkaz na dílo a na podmínky licence, apod.).
- Licence jsou neodvolatelné (držitel autorských práv nemůže zamezit uživatelům nakládat s kopií nebo modifikací díla, která byla získána/vytvořena dříve).
- Licence zanikají v případě porušení licenčních podmínek ze strany nabyvatele.

(Creative commons, 2019)

ⓘ Jako úvod do tématu můžeme žákům také pustit video o tom, co dělá „soundscape“ ekolog nebo jak se zvuky přírody utichají (odkazy jsou uvedeny v části **Doplňující informace pro učitele**).

Vyzveme žáky, aby uvedli, co pro ně znamená klimatická změna a jaké zvuky s ní mají spojené. Jejich nápady můžeme zapisovat na tabuli/flipchart.

Poté žáci začnou samostatně vyhledávat a sbírat zvuky, které jsou nějakým způsobem spojené s klimatickou změnou, a to jak na internetu (během výuky), tak mimo něj (za domácí úkol – mohou je např. nahrát při cestě domů, na procházce).

Tvorba výstavy

 90 minut

Žáci ve skupinách sdílí zvuky, které vybrali. Diskutují o tom, jaké kategorie mohou z výběru vzniknout a jaké sdělení může každá kategorie zvuků předat. Kategorie zapisují na tabuli nebo do společného souboru a přiřazují k nim jednotlivé zvuky.

Na základě analýzy své sbírky zvuků zvolí specifické téma své výstavy a podrobněji rozpracují, jak ji vytvoří. Žáci si určí, co chtějí svou instalaci říct a komu. Aby si ověřili, že vybrané zvuky odpovídají vybranému tématu výstavy a cílové skupině, mohou si všechny zvuky poslechnout ještě jednou. V případě potřeby si mohou vyhledat další zvuky, které se jim k tématu hodí.

Žáci se dohodnou, jak budou zvuky prezentovat – rovnoměrně v prostoru, odděleně v různých částech dle konkrétních kategorií apod.

Žáci si rozdělí role, které budou při tvorbě výstavy zastávat. Tyto role mohou zahrnovat práce se zvukovými soubory, technické zajištění ozvučení (případně za pomoci učitele), tvorbu pozvánek, vysvětlujícího plakátu či popisků ke každé skupině zvuků, organizační zajištění prostor (jednání s vedením školy apod.), sepsání všech potřebných pomůcek k samotné instalaci atd.

Instalace výstavy

 45 minut

Žáci si obstarají všechny potřebné pomůcky a instalují svou výstavu. Mohou uspořádat i oficiální zahájení výstavy / vernisáž a pozvat na něj zástupce školy, rodiče apod.

Doplňující tipy

Po skončení realizace výstavy je vhodné celý proces zhodnotit/uzavřít reflexí. Zaměříme se zejména na:

- vyjádření pocitů, které žáci z realizace výstavy mají,
- vyjádření vzájemného ocenění,
- ujasnění, zda jsme dosáhli našeho cíle,
- zhodnocení, co se povedlo a co by bylo příště lepší udělat jinak.

Doplňující informace pro učitele

Zvuky v přírodě mají velký význam a vypovídací hodnotu o stavu krajiny a přírody. Jsou studovány vědci i nadšenci z řad veřejnosti. Zvuky jsou pro svůj emocionální náboj také velmi vhodným nástrojem pro aktivizaci lidí k ochraně klimatu a přírody. Více se můžete dozvědět v následujících článcích a videích. Níže jsou pak uvedeny příklady databází a online úložišť zvuků, které můžete se žáky využít ve výuce.

- **This Is What Extinction Sounds Like** 🎧 (délka 3:26 minut, anglicky s anglickými titulky) - youtube video o tom, co dělá „soundscape ecologist“ a jak jsou změny v krajině poznat podle zvuků.
- **Crunching worms, squeaking voles, drumming ants: how scientists are learning to eavesdrop on the sounds of soil** 🌐 – článek o vědcích, kteří zkoumají zvuky v půdě, včetně krátkého zvukového záznamu života v půdě (délka 0:23 minut) (anglicky).
- **No birdsong, no water in the creek, no beating wings: how a haven for nature fell silent** 🌐 – článek o tom, jak se mění zvuky přírody v čase, aneb jak svět utichá, včetně krátkého zvukového záznamu utichající krajiny v Británii mezi lety 2000 a 2023 (délka 0:53 minut) (anglicky).
- **This Is What Climate Change Sounds Like** 🌐 - článek The New York Times pojednávající o síle hudby a zvuků pro ochranu klimatu (anglicky).

Online úložiště zvuků, příklady:

- **The sounds of a melting glacier** 🎧
- **Pixabay nature sounds** 🌐
- **National Park Service Sound Library, USA** 🌐
- **Nature sound map** 🌐
- **Anchorage museum sound library** 🌐
- **Databáze Free sound** 🌐
- **Databáze Soundsnap** 🌐
- **Databáze Free sound library** 🌐

Zdroj:

CREATIVE COMMONS. *About CC Licences*. [online]. © 2019. [cit. 10. 3. 2024]. Dostupné na: <https://creativecommons.org/share-your-work/cclicenses/>

Lekce 7: Síla příběhu

🕒 90–120 minut

👤 10–30 žáků

📅 14 let a více

Anotace

Síla příběhu je lekce, která reflektuje sílu osobního přístupu a vyprávění příběhů. Dává žákům příležitost pochopit, že globální problémy se dotýkají všech, i jich samotných. Žáci rozvíjí svou dovednost tvůrčího psaní a vizuálního zobrazování při tvorbě příběhu o klimatické změně a jejím dopadu na jednotlivce. Při tom se seznámí s hlavními dramaturgickými pravidly a základní strukturou pro tvorbu příběhu.

Cíle

- Žáci vytvoří příběh o klimatické změně a použijí vizuální prostředky pro jeho zobrazení.
- Žáci diskutují o možných rozuzleních téhož příběhu a jejich významu.

Cíle udržitelného rozvoje

Průřezová témata

- Environmentální výchova
- Mediální výchova
- Multikulturní výchova
- Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech

Předměty

- Základy společenských věd
- Občanská výchova

Pomůcky

- ✓ psací potřeby, papír
- ✓ velké plátno/projektor a ozvučení
- ✓ flipchartový papír (nebo jiný větší formát papíru)
- ✓ počítač, tablet nebo chytrý telefon pro žáky
- ✓ příloha 7.1, příloha 7.2

Postup

Představení první části příběhu

🕒 10 minut

Rozdělíme žáky do menších skupin(ideální počet je 5–6 osob ve skupině) a vyzveme je, ať si sednou do kruhu. Každé skupině předáme kopii první části příběhu (v **příloze 7.1** jsou k dispozici dva příběhy A a B, ze kterých si můžeme vybrat, případně je rozdělit mezi skupiny žáků). Žáci si ve skupinách příběh přečtou a poté společně diskutují nad tím, co se dozvěděli.

Tvorba příběhu

🕒 30–40 minut

Následně požádáme žáky, aby se zamysleli a ve skupinách napsali druhou část příběhu. Druhá polovina by měla mít víceméně stejnou délku jako první část, přibližně půl stránky. Můžeme jim dát následující doporučení:

Několik doporučení pro psaní příběhu:

- Příběhy by měly být psány srozumitelným jazykem: „*Pište tak, jak mluvíte, vyhněte se literárním výrazům*“.
- O čem je váš příběh? – Odpovězte jednou větou! (včetně dané první poloviny i rozvinuté druhé poloviny)
- Jaký bude mít příběh závěr? (pozitivní nebo negativní)
- Pokuste se pokračovat ve stejném osobním přístupu, jaký lze nalézt v první polovině příběhu.
- Příběh by měl mít určitý vývoj a strukturu, jak je zobrazeno na obrázku níže.

Uvedení – představení prostředí (čas a místo) a postav.

Zápletky a Nastupující akce – představení zápletky příběhu, běžně nastanou nějaké události nebo okolnosti, které naruší status quo a uvedou děj do pohybu, což vede hlavního hrdinu k akci a zahájení cesty za sebeobjevováním.

Zlomový okamžik –okamžik příběhu, kdy zápletky vrcholí. Fáze největšího napětí.

Úspěch/porážka a Ustupující akce– zápletky, která byla v příběhu představena na začátku, se začíná rozplétat a napětí se začíná vytrácet. Během této fáze se často problémy hlavního hrdiny vyřeší a jsou zřejmé důsledky jeho činů.

Rozuzlení – zde se odhaluje autorův záměr a vyústění příběhu, může zahrnovat poučení.

(Edens, 2019, StoryBoardThat, 2024)

Vizualizace příběhu

🕒 20–30 minut

Vyzveme žáky, aby vybrali 8–10 klíčových bodů/prvků celého příběhu, který vytvořili.

Z těchto klíčových bodů pak vytvoří vizualizaci/ilustraci příběhu (nakreslí, vytvoří z obrázků či fotografií).

Diskuze

🕒 30–40 minut

Na závěr se skupiny podělí o své příběhy, přečtou je nahlas a také prezentují vizuální výsledky.

Přečteme originální závěr příběhu (**příloha 7.2**) a zahájíme diskusi o něm.

- *Co si žáci myslí o původním příběhu?*
- *Jak žáci příběh vedli/uzavřeli?*

Doplňující tipy:

- Žáci mohou vytvořit digitální verzi svého příběhu:
 - vytvořit digitální obrázky (fotografie a/nebo naskenované verze dříve vytvořených kreseb),
 - upravit příběh pomocí některého z bezplatných stříhových softwarů (např. aplikace DaVinci Resolve pro notebooky nebo aplikace CapCut pro stříh videa),
 - vytvořit společnou projekci pro celou skupinu.
- Za domácí úkol mohou žáci také vytvořit svůj vlastní příběh klimatické změny.

Zdroje:

Struktury hry. StoryBoardThat [online]. © 2024. [cit. 10. 3. 2024]. Dostupné na: <https://www.storyboardthat.com/cs/articles/e/p%C4%9Bt-act-struktura> 🌐

EDENS, Kathy. *How to Craft an Engaging Arc for Your Story*. Pro Writing Aid [online]. 15. 2. 2019. [cit. 10. 3. 2024]. Dostupné na: <https://prowritingaid.com/art/320/Are-You-Ready-to-Draft-Your-Story-Arc-.aspx> 🌐

Aktivita 8: Eco bingo – vyhraje pro planetu

🕒 2 x 45 minut

👤 4–30 žáků

📅 11 let a více

Anotace

Tato aktivita prohlubuje povědomí o příčinách změny klimatu, udržitelném životním stylu a aktivním globálním občanství. Žáci pozorují své okolí a hledají příklady udržitelného způsobu života a snižování uhlíkové stopy. Kriticky hodnotí a diskutují, jak může každý z nás přispět k boji proti negativním dopadům změny klimatu.

Cíle

- Žáci identifikují ve svém okolí příklady činností, které přispívají k ochraně klimatu.
- Žáci diskutují, jak může každý z nich přispět k ochraně klimatu.

Cíle udržitelného rozvoje

Průřezová témata

- Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech
- Environmentální výchova

Předměty

- Základy společenských věd
- Občanská výchova

Pomůcky

- ✓ příloha 8.1

Postup

Každý žák vybere jeden pracovní list (**příloha 8.1**) a přečte si jej . V případě potřeby vysvětlíme žákům pojmy, kterým nerozumí.

Seznámíme žáky s pravidly hry.

- Vydají se ven a tam budou hledat příklady ze svého pracovního listu. Jakmile některý z nich uvidí, v pracovním listu si jej přeškrtnou (můžeme je také požádat, aby každý příklad vyfotili).
- Předem se s žáky dohodneme, kdy hra končí. Může to být, jakmile se jednomu žákovi podaří najít všechny příklady z pracovního listu, či po uplynutí časové lhůty (bez ohledu na úspěšnost žáků při hledání).

Po skončení hry projdeme s žáky, které položky z tabulky ve svém okolí našli. Zda je něco překvapilo. Zda našli další možnosti, jak snižovat ekologickou stopu a tím ovlivnit klima. Následně diskutujeme s žáky o roli, kterou každý z nás hraje v boji proti negativním dopadům změny klimatu. Můžeme jim položit následující otázky:

- *Co jsi při pozorování životního prostředí kolem sebe objevil/a nového? Našla/našel jsi nějaký příklad snižování uhlíkové stopy, o kterém jsi dosud nevěděl/a?*
- *Jak souvisí jednotlivé příklady z pracovního listu s ochranou klimatu?*
- *Jakou další činnost, která přispívá k ochraně klimatu, bychom mohli do pracovního listu přidat?*
- *Které ze svých každodenních návyků jste ochotni změnit na udržitelnější? A co potřebujete k tomu, abyste to skutečně změnili? Co vám naopak brání?*

Doplňující tipy

- Žáci mohou natočit krátké video, ve kterém představí své nápady, jak mohou sami přispět k ochraně klimatu. Součástí videa by měly být i závazky pro jejich uskutečnění a výzva ostatním (vrstevníci, rodinní příslušníci), aby se k nim v boji proti změně klimatu připojili. Video pak sdílí se svými vrstevníky.
- Za domácí úkol si žáci si mohou vypočítat svou uhlíkovou stopu pomocí **online kalkulačky** a zamyslet se nad dalšími opatřeními, která mohou přijmout, aby byl jejich životní styl udržitelnější.
- Žáci mohou vytvořit mapu, kde se jednotlivé osoby/budovy apod. z jejich pracovního listu nacházely.

Doplňující informace pro učitele

Můžete použít **interaktivní mapu** , která prezentuje průměrné emise CO₂ na obyvatele v konkrétní zemi nebo regionu. Emise na obyvatele představují emise průměrného člověka v dané zemi nebo regionu – vypočítávají se jako podíl celkových emisí a počtu obyvatel. Pro omezení nebezpečných dopadů na klima by měly být emise omezeny na méně než 2 tuny na osobu a rok (Umanotera, 2018).

 Žáci mohou vytvořit malé skupinky a pracovní list vyplnit společně.

Další zajímavý vizuální zdroj nabízí World Mapper, kde můžete najít interaktivní zobrazení řady faktorů, např.:

- **Světové emise CO₂ dle zemí za období 1970 – 2016** 🌐
- **Ekologická stopa dle zemí v roce 2019** 🌐
- **Životní prostředí, biodiverzita, znečištění** 🌐

Zdroje:

NASA. *Climate Bingo* [online]. aktualizováno 26. 6. 2024 [cit. 6. 5. 2024]. Dostupné na: <https://climatekids.nasa.gov/bingo/> 🌐

HERMANT, Bernard. How to reduce my carbon footprint? European Union [online]. 19. 3. 2024 [cit. 6. 5. 2024]. Dostupné na: https://youth.europa.eu/get-involved/sustainable-development/how-reduce-my-carbon-footprint_en 🌐

WWF. *How can you reduce your carbon footprint?* [online]. n.d. [cit. 6. 5. 2024]. Dostupné na: <https://explore.panda.org/climate/how-to-reduce-your-carbon-footprint> 🌐

CARBON FOOTPRINT. *Carbon calculator*. [online]. n.d. [cit. 6. 5. 2024]. Dostupné na: <https://www.carbonfootprint.com/calculator.aspx> 🌐

OWD (Our World in Data). *Per capita CO₂ emissions*. [online]. n.d. [cit. 6. 5. 2024]. Dostupné na: <https://ourworldindata.org/grapher/co-emissions-per-capita> 🌐

Lekce 9: Klimatická fikce (cli-fi)

🕒 4–5 hodin

👤 5–30 žáků

📅 12 let a více

Anotace

Cílem této lekce je zapojit žáky do problematiky změny klimatu prostřednictvím kreativního digitálního storytellingu. Žáci vytvářejí a digitálně prezentují klimatická fiktivní (cli-fi) vyprávění, v nichž vystupují mladí hrdinové, kteří se zabývají dopady změny klimatu na společnost. Tato lekce rozvíjí tvůrčí psaní, dovednosti v oblasti digitálních médií a kritické myšlení. Zároveň podporuje empatii a povědomí o environmentálních otázkách.

Cíle

- Žáci kriticky analyzují téma změny klimatu a informace zpracovávají do příběhu.
- Žáci demonstrují digitální mediální gramotnost a dovednosti v oblasti multimediální produkce.

Cíle udržitelného rozvoje

Průřezová témata

- Environmentální výchova
- Mediální výchova
- Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech

Předměty

- Základy společenských věd
- Zeměpis

Pomůcky

- ✓ psací potřeby, papír
- ✓ případně počítače/tablety s přístupem na internet
- ✓ nástroje pro digitální vyprávění příběhů (Adobe Spark, Canva, Storybird)
- ✓ tabule nebo flipchartové papíry
- ✓ příloha 9.1

Postup

Představení cli-fi

🕒 20 minut

Představíme žákům příklady cli-fi knih a filmů (několik cli-fi tipů včetně jejich stručného obsahu je uvedeno v **příloze 9.1**) a vyzveme je, aby našli, co mají společného. Mohou také zkusit sepsat vlastní definici cli-fi.

 Ve třídě můžeme vyvěsit obrázky či názvy vybraných filmů či knih a nechat žáky hádat, co mají společného.

Klimatická fikce (někdy zkráceně cli-fi) je literatura, která se zabývá klimatickými změnami. Díla klimatické fikce, která mají zpravidla spekulativní charakter, ale jsou inspirována vědeckými poznatky o klimatu, se mohou odehrávat ve světě, jak ho známe, v blízké budoucnosti nebo ve fiktivních světech, kde dochází ke klimatickým změnám. Tento žánr často zahrnuje vědeckou fikci a dystopické nebo utopické motivy a představuje možné budoucnosti na základě toho, jak lidstvo reaguje na dopady klimatických změn.

Mezi průkopníky klimatické fikce 20. století patří J. G. Ballard a Octavia E. Butlerová, zatímco dystopická fikce Margaret Atwoodové je často uváděna jako bezprostřední předchůdce vzniku tohoto žánru (Wikipedia, n.d.).

Více informací o cli-fi najdete např. zde: [Klimatická fikce jako otázka i odpověď](#) . Inspirovat se můžete také článkem [Výstava CLI-FI 2050 v Kasárnách: obří slimák, UFO nebo mluvící brambory](#) .

Výběr a analýza cli-fi

🕒 30 minut

Rozdělíme žáky do malých skupin a poskytneme jim seznam cli-fi filmů, knih či videoher (několik cli-fi tipů včetně jejich stručného obsahu je uvedeno v **příloze 9.1**). Vyzveme žáky, aby si vybrali jeden/jednu z nich související s tématem klimatické změny.

Žáci si mohou vybrat i dystopický film, knihu apod., které mají silné konotace spojené s degradací životního prostředí. Úkolem učitele je, aby tyto souvislosti zviditelnil a usnadnil žákům pochopení při psaní zápletek jejich příběhů.

Brainstorming a plánování

🕒 60 minut

Každá skupina určí část nebo dějovou linii svého vybraného cli-fi vhodnou pro adaptaci do digitálního příběhu. Žáci mohou příběh upravit do jednodušší podoby a zdůraznit hodnoty týkající se klimatu.

Žáci pracují dle následujícího postupu:

- *Vybereme si konkrétní problém týkající se změny klimatu.*
- *Vytvoříme profily prostředí a postav.*
- *Načrtneme zápletku příběhu a jeho časovou linku.*
- *Vypracujeme storyboard nebo osnovu upraveného digitálního příběhu, která bude obsahovat dějové body, postavy a klíčová sdělení.*

Co je storyboard?

Storyboard je grafický organizátor, který plánuje příběh nebo například cíl psaní. Skládá se z po sobě jdoucích panelů, z nichž každý obsahuje ilustraci scény, jsou zde zakresleny nebo zapsány emoce, pohyby objektů i kamery nebo odhadovaná stopáž záběru. Zahrnuje také popisky, šipky naznačující směr pohybu nebo jakékoliv jiné detaily, které pomohou ostatním lépe porozumět ději. Storyboard lze kreslit na papír či využít speciální software (Sherman, 2024, Žerávková, 2021).

Více informací včetně detailního postupu lze najít zde:

- [Co je Storyboard?](#)
- [Sedm podstatných kroků při tvorbě storyboardu](#)
- [Co je to storyboard a jak vypadá](#)

Psaní příběhu

🕒 60 minut

Žáci vytvoří první verzi cli-fi příběhu. Může se jednat o individuální psaní nebo o společné psaní ve skupině, kdy každý přispěje k ději.

Poté svůj příběh zpracují vizuálně za pomoci nástrojů pro tvorbu digitálních příběhů. Žákům poskytujeme podporu při převádění příběhů do multimediální podoby. Podporujeme experimentování s vizuální estetikou, zvukovými prvky a interaktivními prvky, abychom zvýšili angažovanost a působivost vyprávění. K realizaci tvůrčího vyprávění příběhu lze použít také tabule a flipcharty.

Prezentace a reflexe

🕒 30 minut

Každá skupina představí svůj dokončený digitální příběh ostatním a zdůrazní témata změny klimatu.

Reflektujeme proces vyprávění příběhů a získané poznatky. Zaměříme se na proces adaptace příběhů, věnujeme se výzvám, úspěchům a širším důsledkům vyprávění příběhů, např. potenciál digitálního vyprávění příběhů jako nástroje pro sociální a environmentální změnu, posílení marginalizovaných hlasů a umožnění systémové transformace.

Otázky k zamyšlení:

- *Jaké emoce jste pocítili ve svém příběhu nebo jaké emoce ve vás příběh vyvolal?*
- *Jaké hodnoty můžete ve svém příběhu najít?*
- *Kde byste ve svém příběhu mohli najít souvislost se změnou klimatu?*

Zdroje:

Adaptováno z: ECHEGOZEN-SANZ, Yolanda, et al. *Transdisciplinary Education for Sustainability. Creativity and Awareness in Teacher Training*. *Frontiers in Education*, vol. 8, 8 Jan. 2024, [cit. 6. 5. 2024]. Dostupné na: <https://doi.org/10.3389/educ.2023.1327641>

SHERMAN, Aaron. *Co je Storyboard?* StoryBoardThat [online]. © 2024 [cit. 6. 5. 2024]. Dostupné na: <https://www.storyboardthat.com/cs/articles/e/what-is-a-storyboard>

ŽERÁVKOVÁ, Iveta. *7 podstatných kroků při tvorbě storyboardu*. UNIFER [online]. aktualizováno 14. 05. 2021 [cit. 6. 5. 2024]. Dostupné na: <https://unifer.cz/7-podstatnych-kroku-pri-tvorbe-storyboardu/>

WIKIPEDIA. *Climate fiction*. [online] n.d. [16. 6.2024]. Dostupné na https://en.wikipedia.org/wiki/Climate_fiction

Lekce 10: Tichá pošta – komunikace ve věku dezinformací

🕒 45 minut

👤 6–30 žáků

📅 14 let a více

Anotace

Tato lekce pomůže zdůraznit důležitost jasné komunikace a nebezpečí dezinformací, zejména v dnešní digitální době. Žáci prostřednictvím klasické dětské hry Tichá pošta zkoumají, jak snadno lze prostřednictvím komunikace zkreslit informace. Žáci následně porovnají své vlastní zkušenosti s reálnými příklady dezinformací a jejich důsledky.

Cíle

- Žáci simulují, jak se mohou informace měnit při jejich předávání od člověka ke člověku.
- Žáci identifikují příčiny a následky dezinformací.
- Žáci diskutují o strategiích, které zajistí přesné sdílení informací.

Cíle udržitelného rozvoje

Průřezová témata

- Osobnostní a sociální výchova
- Multikulturní výchova
- Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech

Předměty

- Základy společenských věd
- Občanská výchova

Pomůcky

- ✓ časovač nebo stopky
- ✓ tabule/flipchart
- ✓ příloha 10.1

Postup

Úvod

🕒 5 minut

Zeptáme se žáků, co si představují pod následujícími větami:

- *Komunikace byla „srozumitelná“.*
- *Došlo k „nedorozumění“.*
- *Je to „dezinformace“.*

Tichá pošta

🕒 25 minut

Rozmístíme žáky do řady nebo do kruhu. Prvnímu žákovi předáme předem připravenou frázi (**příloha 10.1**), aby si ji přečetl a poté pošeptal dalšímu v řadě. Ten ji opět pošeptá dalšímu a hra pokračuje, dokud se nedostane k poslední osobě. Poslední žák řekne frázi nahlas. Porovnáme tuto konečnou verzi s původní frází.

Diskutujeme o tom, jak a proč se fráze změnila, a zaměříme se na důsledky, které takové zkreslení informací může mít.

Diskutujeme také o krocích či opatřeních, která by musela být přijata, aby ke zkreslení informací nedocházelo. A to nejen v případě hry, ale i ve skutečném životě.

Volné psaní

🕒 15 minut

Požádáme žáky, aby metodou volného psaní sepsali krátké zamyšlení nad tím, jak se mohou dezinformacím vyhýbat. Vyzveme dobrovolníky, aby své texty přečetli nahlas před spolužáky.

Volné psaní

Volné psaní je jedna z brainstormingových nebo reflexních metod, která dovoluje psát na papír vše, co nás k určitému tématu/námětu právě napadá, aniž bychom své psaní podřizovali nějakým formálním (stylistickým či pravopisným) požadavkům. Volné psaní nám pomáhá objevit v sobě nečekané nápady, myšlenky a souvislosti.

Pravidla volného psaní:

- Po celou stanovenou dobu pište vše, co vás k danému tématu napadne.
- Pište souvislý text, nejen jednotlivá slova nebo body.
- Nevracejte se k tomu, co jste napsali, neopravujte a nevylepšujte to.
- Pokračujte v psaní, i když vás nic nenapadá, zapisujte si pomocné věty („*Ted' mě nic nenapadá...*“), ale snažte se vracet k tématu.
- Nedovolte, aby vás pravopis brzdil v nápadech.

(Rutová, 2022)

Doplňující tipy

Je vhodné věnovat se roli, kterou v komunikaci hraje pozorné naslouchání. Můžeme žákům představit metodu aktivního naslouchání a ideálně ji s nimi často procvičovat.

Aktivní naslouchání

Cílem aktivního naslouchání je vést skutečnou konverzaci, kdy jeden druhému naslouchá a snaží se pochopit svá stanoviska.

Kroky aktivního naslouchání na téma klimatické změny:

Nejprve požádejte o svolení, že si s druhým můžete promluvit.

Začněte s otázkou o změně klimatu. Ptejte se na jejich myšlenky a jejich pohled na věc.

Když začnou mluvit, máte jediný úkol: **poslouchejte**. Odolejte nutkání okamžitě reagovat. A nikdy nepřerušujte. **Nejste na řadě, dokud se o druhém člověku něco nedozvíte**. Povzbudte je k tomu, aby řekli víc, pokládáním doplňujících otázek. Ptejte se na osobní zkušenosti. Není třeba zacházet do vědy nebo politiky.

Reagujte na to, co jste od nich slyšeli. Opakováním a odkazováním na jejich slova jim dáte najevo, že je posloucháte a že vás jejich názor zajímá. Díky tomu se cítí ceněni a v bezpečí.

Když se s vámi podělí o svůj pohled na věc, **zeptajte se, zda jim můžete říct svůj názor**. Prostě se jen podělte o to, co si vy osobně myslíte o změně klimatu. Možná nejste odborníkem na klima, ale jste odborníkem sami na sebe. **Vyprávějte tedy svůj příběh**. Kdy jste se začali zajímat o změnu klimatu? Co vám dělá největší starosti?

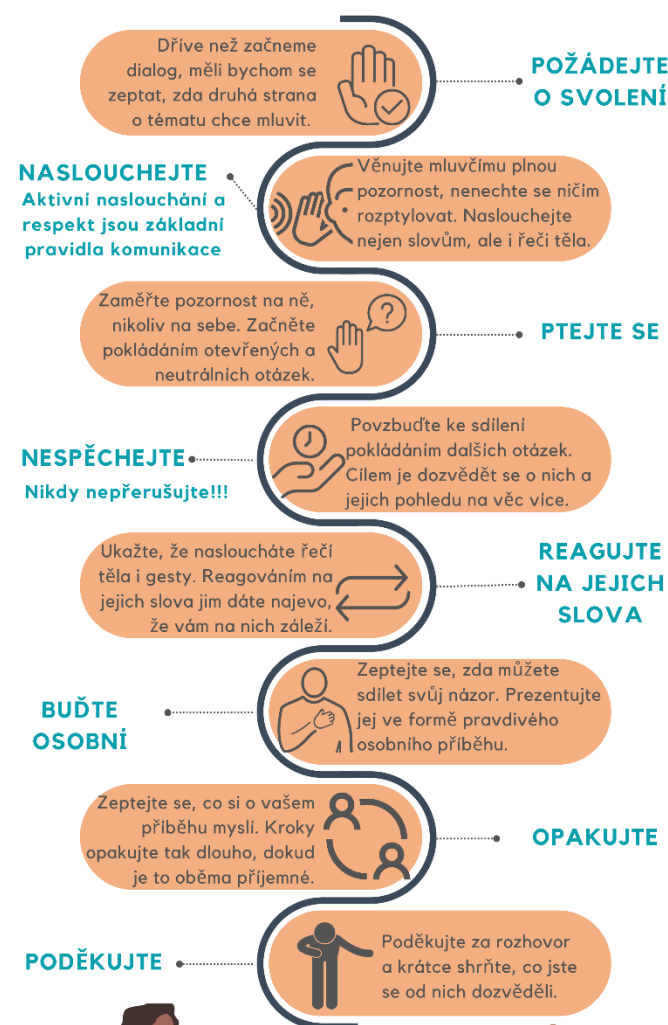
Až skončíte s vyprávěním, zeptejte se, co si o tom myslí. **Opakujte to tak dlouho, jak vám to bude oběma příjemné**. Učte se jeden od druhého.

Na závěr **poděkujte za rozhovor a řekněte, co jste se od nich dozvěděli**. To je důležité. Pozitivní zakončení zvyšuje pravděpodobnost, že se rozhovor bude opakovat.

(Sedloňová, 2021, The Chubby Honu, 2022, Unwind Videos, 2019)

Základní pravidla aktivního naslouchání jsou shrnuta v krátkém videu **Aktivní naslouchání** (délka 1:13 minut, česky).

Aktivní naslouchání

Zdroje:

MCILROY, Tanja. *How to Play the Broken Telephone Game (+ the Best Phrases)*. Empowered parents [online] aktualizováno 30. 6. 2024 [cit. 30. 7. 2024]. Dostupné na: <https://empoweredparents.co/game-telephone-phrases/> 🌐

SEDLOŇOVÁ, Daniela. *Aktivní naslouchání*. Youtube. [online] 18. 10. 2021 [cit. 30. 7. 2024]. Dostupné na: <https://www.youtube.com/watch?v=XTL-iKNQ50E> 📺

The CHUBBY HONU. *Talking about Climate Change in an Emotionally Intelligent Way*. Greener Together [Online]. 10. 07. 2022. [cit. 08-10-2023]. Dostupné na: <https://medium.com/greener-together/talking-about-climate-change-in-an-emotionally-intelligent-way-c6feab39d5f6> 🌐

UNWIND VIDEOS. *Aktivní naslouchání*. Youtube [Online]. 29. 07. 2019. [cit. 08-10-2023]. Dostupné na: <https://www.youtube.com/watch?v=mnxEYvCp4kw> 🌐

RUTOVÁ, Nina. *Volné psaní*. Člověk v tísni [Online]. 6.11.2022 [cit. 2023-05-26]. Dostupné na: <https://www.clovekvtisni.cz/media/publications/1751/file/voln--psan-.pdf> 🌐

